

Wendel Avisan

N:o 50

Wendelas Vänner

December 2012

Wendelapriset 5 år!

SIDAN 3-11

Bli medlem i Klubb Wendelas Hus!

Som ni ser har vår medlemstidning fått ett modernare stuk. Det är resultatet av att Lotti Walther är ny medlem i redaktionen och främst ansvarig för layout.

Temat för detta nummer av WendelAvisan är Wendelapriset och socialreportaget. Det var ju, som alla vet, Wendela Hebbes pionjärinsats som socialreporter i mitten av 1840-talet som inspirerade oss att etablera Wendelapriset i samband med att vi firade hennes 200-årsminne 2008. Det känns angeläget att denna höst, när journalistvarslen regnar över oss, erinra om att vi haft möjlighet att dela ut vårt Wendelapris för årets bästa socialreportage i fem år. Tretton väl förtjänta journalister har fått dela på sammanlagt en kvarts miljon kronor.

Vi har nu fått ekonomiska möjligheter att utlysa priset ännu ett år. Den 28 februari går anmälningstiden ut. Läs i detta nummer intervjuer med de fem årens pristagare och jurymedlemmarnas synpunkter på priset. Nog finns det anledning att rannsaka minnet efter goda reportage under året som gått och att nominera.

I detta nummer påminner vi om medlemsavgiften för 2013. Vi hoppas att alla "gamla" medlemmar vill vara kvar och stödja vår verksamhet och att nya skall strömma till. Vi hoppas också att många skall finna det attraktivt att gå med i **Klubb Wendelas Hus**. Skärskåda erbjudandena och ni skall finna att det snabbt kan bli lönsamt att ansluta sig.

Per Eric Mattsson

Per Eric Mattsson
Ordförande i Wendelas Vänner

Succé för litterär utflykt till Södertörn i september

Den 5 september, med snabbt insatt da capo den 7 september, reste sammanlagt ett 100-tal personer till Fredrika Bremers Årsta slott i Haninge och Moas torp i Sorunda med lunchavslutning och visning i Wendela Hebbes Hus i Södertälje. Det blev mycket uppskattade resor

med verkligt sakkunniga guidningar av representanter från författarnas litterära sällskap. Initiativtagare till utflykterna var DELS och dess tidskrift Parnass med författarnas litterära sällskap som medarrangörer. Det har utlovats nya resor nästa höst.

WendelAvisan

NR 50 DECEMBER 2012

MEDLEMSKAP

Årsbetalande medlem 150:-
Familjemedlem, samma adress 75:-
Ständigt medlemskap 1 800:-
Klubb Wendelas Hus 300:-

PLUSGIRO
985920-8

BANKGIRO
362-0879

STYRELSE

Ordförande
Per Eric Mattsson
08-550 305 84

Vice ordförande
Signe Andersson
08-550 139 87

Övriga
Karin Bergstedt
08-550 060 74

Peder Edström
08-550 441 03

Maud Fischer
08-550 134 62

Ami Lönnroth
08-550 305 84

Birger Svantesson
08-550 624 11

Lotti Walther
08-550 987 60

Hedersordförande
Inga Lewenhaupt
08-20 15 07

WENDELAVISAN Redaktion
Per Eric Mattsson, Ami Lönnroth,
Peder Edström, Lotti Walther

HEMSIDA och BLOGG
www.wendelasvanner.se
www.wendelabloggen.blogspot.se

E-POST
info@wendelasvanner.se

BUTIK och BOKCIRKEL
Kerstin Holmerin
08-550 370 72

WENDELA HEBBES HUS
Vettersgatan 4
151 71 Södertälje

WENDELA HEBBES
RESTAURANG AB
Antoinette Mezher
08-550 866 75
Bankgiro 5147-0342

Tryck Kringel-Offset, Södertälje

Fem år med Wendelapriset

- hur gick det för pristagarna?

I fem år har Wendelas Vänner delat ut Wendelapriset för bästa socialreportage. Ami Lönnroth, ordförande i Wendelajury, har frågat pristagarna vad priset betytt för dem.

I fem års tid har Wendelas Vänner delat ut Wendelapriset, ett journalistpris för bästa socialreportage i tryckt press eller i bokform. Tretton Wendelapristagare har det hunnit bli sedan starten 2008. Vad hände med dem? Vad betydde priset för dem? Hur ser de på socialreportaget som genre? Har det någon framtid?

Ungefär så frågade jag i en liten enkät till de tretton och under mina frågor ligger förstås oron för journalistikens framtid, nu när dagstidningarna är i gungning och sparpaketen står som spön i backen. 40 journalister bort från Svenska Dagbladet, 29 från Göteborgs-Posten, 26 från Nerikes Allehanda, 46 från Dala-Demokraten etc etc från norr till söder. En varselvåg sveper inte bara över våra stora industriföretag utan också över medieföretagen.

"Var går smärtgränsen?" frågar sig Helena Giertha, chefredaktör för fackförbundstidningen Journalisten i novembernumret.

Vad gäller Wendelapristagarna kan jag i varje fall konstatera att de samtliga är kvar i journalistiken, även om alla inte just nu sysslar med socialreportage. Det var för att belöna goda socialreportage och stimulera till fler som vi under Wendela Hebbes jubileumsår 2008 (hon föddes 1808) instiftade priset. Man kan fråga sig om det haft någon effekt. Av svaren på min fråga: "Kan Wendelapriset göra någon skillnad om vi bestämmer oss för att fortsätta med det?" får jag allt från försiktigt positiva svar till mer övertygade om prisets inflytande:

"Ja, det skulle göra skillnad. Och i bästa fall påverka även VAD

tidningar väljer att skriva om i en tid där läsarundersökningar av typen Page Traffic (ett kvantitativt mått på den s k lästrafiken) betraktas som lösningen när det gäller att locka läsare. Jag vill i alla fall tro att det gör skillnad." Så skriver **Angela Hanagarth** från Nerikes Allehanda. Hon tillhör 2008 års Wendelapristagare. För henne själv har det inneburit "ett kvitto på att den form av journalistik som belönas är viktig. Och i alla fall uppskattas av någon..." Jo, hon vet att det kan låta bittert "men i tider av extremt kraftiga nedskärningar behövs varje röst som fortsätter slåss för den här typen av journalistik".

Niklas Orrenius, Expressen, Wendelapristagare 2012, svarar: "Jag vet att Wendelapriset betyder mycket för många. Arbetsförhållandena för många svenska reportageskribenter är ansträngda - då spelar ett pris som Wendelapriset stor roll i att uppmuntra och hålla debatten om reportagets ställning vid liv. Att juryn lyfte fram 'komplikationer och paradoxer' i mina reportage glädde mig särskilt. Jag tror ju stenhårt på att bejaka tillvarons motsägelser och att journalistikens framtid inte ligger i att förenkla, utan att fördjupa och förklara." Niklas starka reportage i Sydsvenskan om främlingsfientlighet och rasism, framförallt från Skåne, det som vi gav honom pris för, gjorde att han rekryterades till Expressen för att bli socialreporter där.

Ola Wong, som är frilansare och flitigt rapporterar från Kina i såväl Svenska Dagbladet som Sydsvenskan, delade vårt stora pris 2008 med Sveriges Radios **Jörgen**
Forts på nästa sida

Av Ami Lönnroth
Ordförande i Wendelajury

Petra Wagner

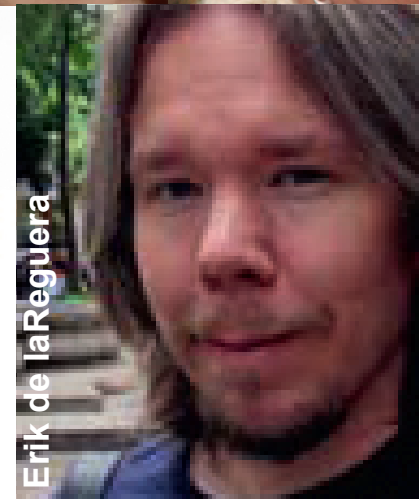
Kristina Mattsson

Ann-Christine Kihl

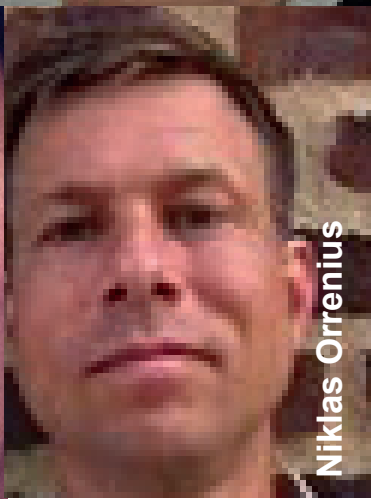
Jörgen Huitfeldt

Erik de laReguera

Eli Ekselius

Niklas Orrenius

Rasmus Malm

Ola Wong

Ingela Rutberg

Marieke Jonsson

Thella Malm

Angela Hanagarth

Forts från föreg sida

Huitfeldt och Thella Jonsson för reportageboken "Sjukt billigt" (Norstedts 2007). Han menar att priset kan "ge de frilansare som numera producerar journalistik för tryckta media anledning att fortsätta i yrket". Hans två medförfattare har andra uppdrag i journalistiken: Jörgen Huitfeldt är programledare i P1:s Studio Ett och en välkänd radioröst. Han menar att priser som detta "spelar stor roll för enskilda journalisters motivation att göra ännu mer och bättre". Priset som morot alltså. Medan Thella Jonsson är försiktigare: "Sådant är svårt att veta hur man ska mäta". För henne själv blev det i alla fall en uppmuntran. Själv har hon gjort radiodokumentärer och vikarierade i somras som Sveriges Radios Asienkorrespondent och skriver just nu musik.

Rasmus Malm, pristagare 2010, ser ändå något positivt med de stora dagstidningarnas "nedmontering av den kvalificerade reportagejournalistiken". Han ser ett tomrum men inte bara det: "Detta tomrum skapar också utrymme för alternativen, i smala tidskrifter eller i djuplodande reportageböcker. Jag är trots allt övertygad om att det litterära och gestaltade socialreportaget är på frammarsch. Att ägna sig åt tidskrävande reportage som inte smeker tidsandan medhårs är närmast att betrakta som en motståndshandling. I rådande medieklimate är alla krafter som stärker kritisk och modig journalistik viktiga. Wendelapriset kan uppmuntra formexperiment och höja socialreportagets status."

I olika varianter varierar svaren på samma tema: Priset behövs som stimulans och motstånd mot tidningarnas nedrustning av journalistiken. **Elin Ekselius** (pristagare 2009) som liksom Rasmus Malm fått pris för reportage i en radikal och "smal" tidskrift, Re:public Service, svarar: "Det kändes fint och viktigt att få uppmuntran för en typ av journalistik som är tidskrävande,

produceras med ytterst små resurser och bygger på mycket ideellt arbete."

"Priset sätter fokus på socialreportaget, en nödvändighet i bruset och med allt mer utarmade redaktioner", skriver **Katia Wagner** från Sydsvenskan, som fick priset 2009 för sin bok "Alexandramannen" (Atlas pocket 2009). Hon är en av flera pristagare som gjort just det Rasmus Malm talar om, hon har samlat en gedigen research till en djuplodande reportagebok. Detsamma gäller ett antal av våra pristagare. När tidningsredaktionerna inte längre ger sina journalister den tid som behövs för att gräva djupare använder reportrarna sin fritid till att skriva böcker. Kanske mindre lönsamt - om man inte blir bästsäljare - men mer tillfredsställande.

Kristina Mattsson, frilans-journalist och från i år medlem i vår jury, fick 2011 års stora Wendelapris för sin bok "Landet utanför" (Leopard 2010). Det gav henne både pengar och stimulans att skriva en ny reportagebok: "En reportagebok om det goda och onda lönearbetet". Fler böcker på gång bland våra pristagare är en reportagebok om ensamkommande flyktingbarn av Katia Wagner och hennes kollega Jens Mikkelsen (Natur&Kultur 2013) och **Erik de la Regueras** bok "Gränsbrytarna" (Norstedts 2013) på samma tema som hans DN-reportage "Dödens tåg" som Wendelajuryen prisbelönade i år, 2012.

Ann-Christine Kihl, VLT, Wendelapristagare 2010 tror även hon på socialreportagets framtid, trots kärva tider i dagspressen där hon jobbar: "Nu är ju tiderna svåra för tryckt dagspress. Men vi utgår ifrån att den lever många år till men ändrar karaktär. Kanske det tryckta i framtiden i huvudsak kommer att handla om fördjupningar? Med de snabba nyheterna på webben. Då är det i så fall i det tryckta vi hittar socialreportagen. Som i Filter och Fokus, specialmagasin, reportageböcker. Och då kommer Wendelapriset att ha fortsatt

tung betydelse, legitimera den journalistiken. Jag tycker faktiskt att ordet 'socialreportage' var något som man undvek att säga, som hade en negativ 70-talsstämpel, innan Wendelapriset tog tag i det, lyfte begreppet. ■

Att gestalta maktstrukturer i kött och blod

Vad är då ett socialreportage? Ami Lönnroth frågade Wendelapristagarna hur de vill definiera den sortens journalistik som de själva utövat med den äran. Här kommer några av svaren:

Erik de la Reguera tar fasta på den definition journalistikforskaren Britt Hulthén har gjort och som vi själva använde när priset instiftades:

”Britt Hulthéns iakttagelse (citerad i Ami Lönnroths artikel ”Från Wendela Hebbe till Mustafa Can – en linje i socialreportagets historia”)

om att reportern blir en *bandgräplig följeslagare och guide i nödens miljöer* är en bra utgångspunkt. Sedan kan det givetvis diskuteras hur konkret närvarande reportern behöver vara i texten. Men ett bra socialreportage bör även innehålla ett visst mått av *granskning av formella eller informella maktstrukturer*. Ofta sker det automatiskt genom att verkligheten skildras underifrån på ett nära och inkännande vis – utan att för den skull osynliggöra den komplexitet och de motsägelser som alla människor, fattiga som rika, bär inom sig.”

Thella Jonsson: ”Det är de berättelser om sociala verkligheter, orättvisor, mod, svek och upprättelse, som alltid finns i vår vardag, men som få berättar. Just för att de alltid finns och inte anses utgöra nyheter. Livet som utförsäkrad. Livet som migrantarbetare i Sverige eller i Kina. Livet med en adhd-diagnos som ibland är en tillgång och ibland ett hinder.”

Ann-Christine Kihl: ”Hur klarar vi oss i de förändrade trygghetssystemen? (Hur själva välfärdssystemen klarar sig är mera en socialpolitisk fråga, men ytterst intressant.) Hur lever invandrare och asylsökande? Papperslösa? Tiggarna i gathörnen, vilka är de? Varför kommer de? Hur ser det nya Europa egentligen ut och vad innebär det för oss, vi är ju en del av det? Vad innebär framväxten av främlingsfientlighet för det sammanhållna samhället? - - - Där har vi socialreportagen. Som inte får bli en ändlös räckta offerjournalistik. Jag vill också spegla ’solsidan’. Men det är mycket, mycket svårare.”

Rasmus Malm: ”Att skriva socialreportage är att gestalta maktstrukturer i kött och blod. Gå ut i verkligheten och titta efter med egna ögon. Sök upp de platser andra undviker, ge röst åt de som inte hörs.”

Socialreportaget handlar alltid om människor, det svarar samtliga Wendelapristagare med olika formuleringar och visar på hur de

Wendelapriset till

2008 Jörgen Huitfeldt, Thella Jonsson och Ola Wong för reportageboken *Sjukt billigt* (Norstedts) samt **Angela Hanagarth** för reportaget *Stressig jakt på skräp och SJ:s poäng* i Nerikes Allehanda.

2009 Katia Wagner för reportageboken *Alexandramannen* (Atlas Pocket) samt **Elin Ekselius** för reportaget *Ett hus – två världar* i Re:Public Service. Hedersomnämmande till **Ingrid Carlberg** för boken *Pillret* (Norstedts)

2010 Ann-Christine Kihl för reportageserien *Vem ska rädda Sara* i VLT samt **Rasmus Malm** för reportaget *Containershopping* i Re:Public Service. Hedersomnämmande till **Pieter ten Hoopen** och **Urban Hamid** för fotoreportaget *Den sista protesten* i Re:Public Service.

2011 Kristina Mattsson för reportageboken *Landet inuti – ett reportage om Sverige bortom storstaden* (Leopard) samt **Marieke Johnson**, Jusek-tidningen, för reportaget *Regeringens miljardsatsning ger inga jobb*. Hedersomnämmande till DN-journalisten **Maciej Zaremba** för bl a serien *Mobbarna och rättrisan*.

2012 Niklas Orrenius för reportageboken *”Sverige forever in my heart”*, byggd på reportage i Sydsvenskan (Natur&Kultur), **Erik de la Reguera** för reportaget *”Dödens tåg”* (DN), **Ingela Rutberg**, Kristianstadsbladet för artikelserien *”Livet inuti”*.

vill se människor beskrivna:

Marieke Johnson, pristagare 2011: "Det är ett reportage som berör, som följer en människa i hennes vardag och som belyser ett samhällsproblem."

Angela Hanagarth: "Texter och bilder som lyfter fram 'vanliga' människors vardag. Som skildrar orättvisor och/eller ger en bild av vilket samhälle Sverige är idag, genom dessa människors ögon."

Ingela Rutberg, Kristianstadsbladet, pristagare 2012: "Samhällsfrågor skildrade genom människors upplevelser och en levande text som tar med läsarna till en ny plats, geografiskt och mentalt, och berör dem på ett djupare plan. I bästa fall börjar de att fundera över sådant som de tyckte var självklart tidigare."

Kristina Mattsson: "Ett tillbakahålllet analytiskt förhållningssätt förhöjer ofta socialreportaget, men det handlar aldrig, aldrig om att människorna är exempel och fall, som ska bekräfta en förutbestämd tes. Socialreportaget är en resa, där reportern inte har svaren på förhand."

Ett dåligt socialreportage känns igen på sin smetiga von-oben-attityd, som mycket väl kan emanera från en vilja att göra gott och ställa till rätta. Detta perspektiv känns igen på att reportern berättar om stackarna, 'där nere'. För att genomföra det goda socialreportaget krävs en genomtänkt människosyn, som tar sin utgångspunkt i allas lika värde och allas rätt att själv beskriva sin verklighet på det sätt de upplever den.

Med pristagarnas genomtänkta och välformulerade svar i ryggen har vi nu i Wendelas Vänner styrelse beslutat dela ut priset även nästa år. Alla kan nominera. Gör det! ■

Almqvistska chiffonjén invigd!

I förra numret av WendelAvisan berättade vi om och visade bild på den chiffonjé som Almqvistsällskapet nu har deponerat i Wendela Hebbes Hus.

Den pryder verkligen sin plats i det rum i vårt museum där vi berättar om den dramatiska perioden från 1830 till 1851, som brukar kallas för den svenska pressens slyngelålder. Pressen flyttade fram sina positioner i hård kamp mot kungamakten. Lars Johan Hierta och hans tidning Aftonbladet spelade här en huvudroll. Under hela 1840-talet var såväl Carl Jonas Love Almqvist som Wendela Hebbe anställda på Aftonbladet och bodde grannar i var sin lägenhet i Hiertas hus på Stora Nygatan 21. De utvecklade en mycket stark musikalisk och intellektuell gemenskap, som dock bröts abrupt när Almqvist i juni 1851 flydde från landet anklagad för mordförsök och förskingring. Chiffonjén skänktes till Almqvistsällskapet av Agneta Kellberg, barbarnsbarnbarn till Loves syster Louise. Möbeln har

varit placerad i Erik Sidenbladhs och Eva Bonniers lägenhet på Djurgården men Almqvistsällskapet, som inte har egna lokaler, önskade ge denna litteraturhistoriskt intressanta möbel en mer offentlig placering. Trevligt för oss i Wendelas Vänner, som genast accepterade erbjudandet och satte igång att förbereda för möbeln. Ceremonin den 4 november inleddes med att Cecilia Sidenblad och Göran Gunér visade sin "radiofilm" *En chiffonjés memoarer*. Dramatensködespelaren Iréne Lindh gav sin röst åt chiffonjén och sjöng även Almqvists kända *Herre Gud vad det är vackert*. Hon höll låda och berättade roligt om denna möbels äventyr. Ibland höll hon klaffen och Almqvist framträdde i Olof Holms röst. Polismästare Stråle (Thomas Sidenblad) och kommissarie Ytterberg (Jan Garnert) undersökte chiffonjén efter Almqvists flykt på jakt efter avslöjande papper i eventuella lönnfack.

Erik Sidenblad, som också är avlägset släkt med Almqvist (morfars far var kusin till Love), överlämnade symboliskt chiffonjén till Wendelas Vänner och invigde den på sin nya plats. ■

PEM

Erik Sidenblad inviger chiffonjén på sin plats i museet. Erik är avlägset släkt med Almqvist och har haft chiffonjén i sin bostad på Djurgården under senare år.

Av Ami Lönnroth

De ville rapportera med egna ögon

”De ville rapportera vad de såg med egna ögon”, skriver vår jurymedlem Mattias Göransson om Martin Schibbye och Johan Persson, de två journalisterna som med sin reportageresa till Etiopien hade som mål att publicera ett stort reportage i tidskriften Filter som Mattias är chefredaktör för. De hamnade i fängelse och blev kändisar men få har talat om deras journalistiska ambitioner.

När Martin Schibbye och Johan Persson hörde av sig till mig inför sin reportageresa till Ogadenregionen i Etiopien var det inte ämnet i sig som väckte mitt intresse. Bröderna Lundins afrikanska oljeaffärer var välkända och omskrivna sedan länge. Kerstin Lundell hade till och med författat en hel bok om saken.

Denna journalistik hade väckt debatt, men som i så många andra sammanhang möttes påståenden av motpåståenden och på grund av bristen på ovedersägliga fakta blev hela frågan liksom hängande i luften. Enligt den postmoderna medielogiken var det lika bra så; enligt den saknas ju objektiva sanningar, och journalistikens roll är framför allt att passivt låta så många sidor som möjligt få komma till tals.

Martin och Johan ville däremot gå längre. Istället för att nöja sig med att citera rapporter från människorättsorganisationer, och inhämta vittnesmål på flyktingläger, ville de ta sig till den plats alla andra

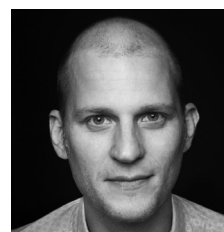
bara pratade om – och rapportera vad de såg med sina egna ögon. Bara så ansåg de sig kunna bryta igenom dödläget, oavsett om den ena eller den andra sidan fick rätt. Nu blev det inte så, och deras eget öde utvecklade sig till en gripande historia i sig.

Deras hemkomst och direktsända presskonferens blev en av årets största mediehändelser. Många imponerades av att de var så samlade, men det gick också att spåra en viss irritation hos vissa av de församlade reporterna. Eftersom Martin och Johan aldrig hade nått sitt slutmål, och därmed uppnått visshet kring hur det låg till där Africa Oil provborrade efter olja, vägrade de uttala sig om saken. Samma avvisande mötte dem som ville få ett uttalande om Carl Bildts agerande: från sin plats i fängelset hade Martin och Johan snarare varit mindre insatta än de flesta andra. De som hoppades bli beväpnade med ett slagträ mot antingen bröderna Lundin eller Sveriges utrikesminister fick gå hem tomhänta.

*Martin Schibbye och Johan Persson
omedelbart efter tillfångatagandet i
Ogaden.*

För den ping-pongbetonade nyhetsjournalistiken innebar det en stor förlust – man kan ju bara tänka sig hur många påståenden och motpåståenden Martin och Johan annars hade kunnat röra upp. För reportagejournalistiken utgjorde deras enträgna fasthållande vid sina principer däremot en styrkedemonstration. För det finns objektiva fakta. Har en by bevisligen bränts ned, och en massgrav grävts, får ord det kött som tar dem långt bortom åsikter. Det finns också andra journalistideal än de postmoderna: man kan faktiskt hävda att journalistikens uppgift är både att aktivt inhämta information, och hjälpa läsaren att värdera källorna. Att den inställningen framstår som allt mer otidsenlig gör att det känns upplyftande varhelst den ändå upprätthålls. ■

Av Mattias Göransson
Chefredaktör för Filter
Medlem i Wendelajuryn

Att få fakta att dansa

Margareta Stål, som i många år undervisat i reportageskrivande och suttit i vår Wendelajury reflekterar med viss förtvivlan över reportagets ställning i dagspressen idag: "Det är som om tidningarna inte längre förlitar sig på ordens bärkraft och historieberättandets magi".

Margareta Stål
Fil dr och tidigare lärare
på JMG
Medlem i Wendelajury
2008 - 2011

Dagstidningarnas nyhetstexter av idag är rätt förutsägbara. Först en text som berättar nyheten rakt av på genrens mallade vis och sedan en i bästa fall fördjupande med ett så kallat case. Det senare betyder en människa som ska illustrera vad som sägs i nyhetstexten och där nyheten individualiseras. Ett case bör ha ett stort foto och texten får på så sätt spela en mer underordnad roll. Får läsaren väl upp ögonen för detta upplägg blir tidningsläsandet ofta rätt långtråkigt. Var har de fördjupande nyhetsreportagen, socialreportagen och till exempel politiska reportagen tagit vägen? De som ska ge kunskap och engagera, men också gestalta och skapa närvaro och miljö plus att samtidigt vara skrivna på ett underhållande vis? Var finns reportern som står mitt i händelsernas centrum och inte bara rapporterar utan också berättar en historia och låter oss läsare vara med?

Var finns idag en Wendela Hebbe, Fredrika Bremer, August Strindberg, Ester Blenda Nordström, Egon Erwin Kisch? Eller Barbro Alving, Jan Olof Olsson, Marianne Höök, Tom Wolfe, Ryszard Kapuscinski eller Jane Kramer? Ibland kan det glimma till en text som får "fakta att dansa" med journalisten Anders Sundelins uttryck. De hittar läsaren mest i enstaka tidskrifter och någon gång i dagstidningarnas helgbilagor. De senare har dock mest blivit fyllda med feel good-texter som riktar sig till en välbärgad medelklass. Då och då dyker det i alla fall upp socialreportage i dagstidningarna som fångar, berör och skapar engagemang. Ofta är de irriterande nog nerkortade av någon klåfingrig redaktör och uppbyggda enligt mallen ovan. Det är som om tidningarna inte längre förlitar sig på ordens bärkraft och historieberättandets magi.

Till den här utvecklingen har naturligtvis hela datoriseringen med alla sina möjligheter bidragit kraftigt. Idag kan alla som har tillgång till

en dator bli sin egen redaktör och publicera sig med egen blogg, twittra eller vika ut sig på facebook. Det är ju en fantastisk utveckling, som gjort tillgången till att kunna skriva offentligt och uttrycka sina åsikter mer demokratisk än någonsin förr. Avigsidan är att allt måste ske i kortformat och att både språket och berättartekniken kommer i kläm.

Vem har tid att få "fakta att dansa"? Vem har tid att över huvud taget intressera sig för fakta? Nu är det individen och det privata som gäller i första hand. Hur många "gilla" jag får efter min lördagsshopping eller bilderna från semestern.

Journalistutbildningarna vid de svenska universiteten är också med i den här trenden. Kurser i redaktionellt arbete där studenterna i första hand arbetar med skrivna texter har fått maka ihop sig för att ge plats till mer radio, TV och webb. Till exempel har termin två på JMG i Göteborg tyngdpunkten på radio, TV och webb. På termin tre som ska handla om reportage och magasinjournalistik får pressjournalistiken dela utrymme med en rad andra inriktningar. Studenterna vill ofta skriva, men vill samtidigt inte tvingas att välja antingen det ena eller det andra. Oron att inte passa in på arbetsmarknaden spelar också roll. Väljer man pressinriktning vill man lära sig att skriva kort eftersom det är det arbetsgivaren vill ha.

Ett pris som Wendela-priset blir därför så viktigt. Att uppmärksamma det sociala reportaget och dess skribenter mitt i bruset av matreportage och höstens modéfärger ger en nödvändig motvikt till den välbärgade medelklassens konsumtions-tillvaro. Innehållsmässigt synliggör texterna en verklighet som är vardag för alltför många människor. Språkligt och berättarmässigt ger de det klassiska reportaget en chans att överleva i modern tappning. I bästa fall kan reportagen ge mod och inspiration till kommande generationers journalister. ■

Reportage som öppnar dolda världar

Det finns något löftesrikt i den mycket ambitiösa och engagerade journalistik som går på tvärs mot allt tal om tidningsdöd som den digitala revolutionen fört med sig, skriver Kerstin Vinterhed efter att ha granskat ett stort antal nominerade reportage under sina fem år som jurymedlem.

De nominerade reportagen visar på dolda världar för sina läsare, menar Kerstin Vinterhed. Inte minst vill hon peka på de satsningar som trots trång budget görs i en del landsortstidningar:

Först årets pristagare, Ingela Rutberg vid Kristianstadsbladet, som jag hade nöjet att intervju i samband med prisutdelningen i september. Under vinjetten "Livet inuti" har Ingela Rutberg gjort en mycket välskriven och kompetent genomlysning av psykisk sjukdom i dagens Sverige, alltifrån psykoser och depressioner till svåra ungdomsproblem, men det handlar inte om den alltför vanliga sorgesången om utanförskap och isolering, utan reportageserien imponerar genom sin varma saklighet och också genom den beskrivning av hjälp som faktiskt

finns och fungerar från mediciner till olika former av gruppgemenskap och socialt stöd. Allt detta i mycket koncentrerad och välskriven form. **Andra reportage**, som belönats, och som jag gärna minns, är Angela Hanagarths reportage i Nerikes Allehanda, som fick pris 2008, om tågstäderskornas slitsamma vardag och sociala sammanhållning och Marieke Johnsons reportage i Jusektidningen, prisbelönt 2011, om fas 3 i regeringens rehabiliteringsprogram för långtidsarbetslösa, som lyfte hela denna undanskymda fråga till intensiv debatt i många medier med förändringar i hanteringen av problemet som följd.

Och jag tänker också på det innovativa reportaget av Elin Ekselius i Re:Public service (prisbelönt 2009) om de två totalt skilda världarna i ett höghus i Stockholmsförorten Björkhamnen. Precis som Kristina Mattssons genomarbetade reportagebok "Landet utanför" öppnar dessa skildringar dolda världar för många genom ambitiös och nyfiken social journalistik. ■

Kerstin Vinterhed
Journalist och författare,
medlem i Wendelajury

Populärt samtalskafé i Wendelas Hus

Över 100 personer besökte vårt samtalskafé under kommunens kultursatsning Kulturnatten den 29 september i år. Första samtalet gällde den i Södertälje planerade nya slussbrons placering - norr eller söder om den nuvarande. Politikerna Rolf Bertilsson (m) och Staffan Norberg (v) representerade de båda ståndpunkterna (bilden nedan). Den improviserade omröstningen bland de närvarande gav en överväldigande majoritet för söderalternativet, det vill säga alliansens alternativ.

Övriga samtalsämnen hade en mer allmän karaktär men alla var ungefär lika välbesökta: "Vem kan ta ton i Södertälje", "Konstnärernas Södertälje" och "Hur kan man bo i Södertälje".

Efteråt mailade en deltagare så här: "Vilket kanoninitiativ ni tog med samtalen i Hebbevillan. Samtalet är ju så viktigt, Och att det bereds forum för sådana. Dessutom skapade ni en så tillätande stämning, hurra för det också." Och här en annan: "Tack själv för arrangemangsformen. Många stora samhällsförändringar har ju haft sitt ursprung i kafésamtalen. Trodde nog inte att så många åhörare skulle hitta fram. Mer o bättre än förväntat!"

Ami Lönnroth och Peder Edström från Wendelas Vänners styrelse ledde samtalen.

Vi hoppas att samtalskafé skall kunna bli en återkommande företeelse i Wendelas Hus. ■

Rolf Bertilsson (M) och Staffan Norberg (V).

Sven Erik Rönnby

Sven Erik Rönnby avled i somras efter en lång sjukdomsperiod, som dock inte hindrade honom från att vara aktiv in i det sista. I förra numret av WendelAvisan medverkade han med en betraktelse över en bok om Dag Hammarskjölds mamma. För mig blev jämgamle Sven Erik under de senaste femton åren främst en mycket god vän, min bästa. När en riktigt god vän dör, dör också en del av en själv. Samtalet upphör, det gemensamma minnet är borta. Det var inte bara vädret som gjorde denna sommar till en sorgsam sommar.

Vår bekantskap började för 15 år sedan när Sven Erik valdes in i Wendelas Vänners styrelse där jag själv var ordförande. Wendelas Vänner var då en aktionsgrupp bestående av ett antal entusiaster som intensivt, och mot alla odds, kämpade med att återuppföra ett gammalt 1800-talshus som Sven Eriks 1800-talskollega Wendela Hebbe, fick i gåva av sin arbetsgivare, Aftonbladets Lars Johan Hierta. Alla spännande personhistorier kring paret Hierta/Hebbe blev utgångspunkt för våra gemensamma utflykter och spaningar i den yttre och inre världen. Många tyckte kanske att vår medlemstidning förvandlades till ett kuriosakabinett med ofta alltför perifer anknytning till vår huvudfåra att lyfta fram två bortglömda men färgstarka kvinnoöföbilder. ”Ni är mästare på att koka soppa på spikar” fick vi ofta höra. I själva verket var det för Sven Erik ett tålmodigt arbete att försöka förstå världen

och kanske främst det kvinnliga perspektivet, så oerhört tillbakatryckt som detta var långt fram i vår egen tid och säkert fortfarande är.

Sven Eriks textkänsla och breda erfarenhet kom väl fram när vi 2008 fick möjlighet att instifta vårt årliga Wendelapris på 50.000 kronor för bästa socialreportage i svensk tryckt press. Han blev en verklig stöttepelare i prisjuryn, som genom åren haft att bedöma flera hundra alster och vid det här laget kunnat dela ut en kvarts miljon kronor till reportage väl värda att uppmärksamma.

Till hans insatser hörde också den skrivarkurs han startade tillsammans med Ami Lönnroth 2002 och som pågick ett antal terminer.

Sven Erik har varit engagerad på många områden i kulturlivet på lokalplanet. Jag kan bara antydningssvis nämna några. I Kulturhistoriska föreningen och Saltskog Gårds vänner var han i flera år både styrelseledamot och trägen skribent i medlemstidningarna. Av hans och familjens stora Italienintresse blev en spännande samtals- och resegrupp, *Idas Vänner* namngiven efter Elsa Morantes stora roman, med resor och Italiensamtal. Av historieintresset blev en mångårig läsecirkel för likasinnade.

Men Sven Erik vore inte Sven Erik om han lät sig nöja med dessa lite mer intellektuella sammanhang. Frågan är om inte idrottsintresset var hans största ”last”. När hans lag Örebro spelade sina allsvenska matcher i Mälardalen fanns han ofta på plats och när laget för några år sedan degraderas ur allsvenskan av ekonomiska skäl blev han djupt nedstämd. När mindre förstående vänner skämtade med honom drog han sig förnärligt tillbaka och la ner pennan för några dagar. Naturligtvis organiserade han en bordtennisgrupp av tiotalet likasinnade mer eller mindre kompetenta ”pingisar”. Fredagsbataljerna, alltid avrundade med glada kaffestunder och ibland inledda med små kulturbetraktelser av Sven Erik, hörde till livets höjdpunkter för oss inblandade. ■

Per Eric Mattsson
Ordförande i Wendelas Vänner

Bokcirkel för sextonde året

Det var i WendelAvisans höstnummer 1997 som **Kerstin Holmerin** (då som nu kassör i föreningen) gjorde ett upprop och inbjöd alla intresserade medlemmar att delta i en nystartad bokcirkel. Ett 20-tal medlemmar anmälde sig. Medlemstalet har därefter pendlat mellan 20 och 30.

Till årets cirkel finns ett 20-tal redan anmälda och det finns alltså plats för ytterligare cirka tio intresserade. Ring Kerstin Holmerin (08-55037072) och anmäl ditt intresse.

Man betalar nu bara 250 kronor och läser så många böcker man hinner och orkar. Efter cirkelns slut får man välja ut och behålla en av böckerna. Byter gör man själv i museibutiken i Wendelas Hus.

Nedanstående böcker har vi valt hittills i höst. I vinter fyller vi på med ytterligare böcker.

Alfvén Inger *Allt vi aldrig gjorde med varandra*, **Ambjörnsson Ronny** *Ellen Key*, **Ekström Johanna** *Om man håller sig i solen*, **Fioretos Aris** *Den siste greken*, **Gardell Jonas** *Torka aldrig tårar utan handskar*, **Greider Göran** *Ingen kommer undan*, **Olof Palme**, **Jangfeldt Bengt Raoul Wallenberg**, **Jersild P C** *Ypsilon*, **Janouch Katerina** *Moders hjärtat*, **Kallifatides Theodor** *Brev till Min Dotter*, **Kertész Imre** *Från Budapest till Berlin*, **Lauritzen Monica** *Sanningens vägar*. Om Ann-Charlotte Leffler, **Matsson Ellen** *Vinterträdet*, **Morante Elsa** *Historien*, **Niemi Mikael** *Fallvatten*, **Nordström Ester** *Blenda*, *En piga bland pigor*. (Njutgåva), **Nygårdh Hans** *Christian Galen i korsord*, **Oates Joyce Carol** *Dykvinnan*, **Odelberg Axel** *Vi som beundrade varandra så mycket*, **Ohlsson Bengt** *Margot*, **Rosenberg Göran** *Ett kort uppehåll på väg från Auschwitz*, **Rushdie Salman** *Joseph Anton*, **Saijonmaa Arja** *En ung naken kvinna – mötet med Mikis*, **Orringer Julie** *Den osynliga bron*, **Penny Louise** *Märkt motiv*, **Kallentoft Mons** *Vattenänglar*, **Segerhed Lisa** *Agnes dag. En bild av Agnes Almqvist gift Hammarskjöld*, **Steen Viveka** *I stundens hetta*, **Holst Vibeke** *Förlåtelsen*, **Mårtensson Jan** *Safari med döden*, **Adler-Olsen Jussi** *Journal 64*. ■

Per Eric Mattsson invalid i DELS' styrelse

Wendelas Vänner är ju ett litterärt sällskap och självklart sen starten medlem i DELS, De litterära sällskapens samarbetsnämnd. DELS samlar ett hundratrettiofem föreningar av Wendelas Vänner karaktär runt om i landet.

På DELS' årsmöte i våras valdes Per Eric Mattsson, Wendelas Vänner mångårige ordförande och främsta eldsjäl, in i styrelsen.

- Jag hade fått frågan tidigare, berättar Per Eric, men tyckt att det var så mycket att göra med Wendelas Vänner. Kanske tyckte jag också att jag var lite för gammal för att ta på mig ytterligare en uppgift.

Men i våras återkom alltså DELS, och efter att ha rådgjort med hustru Ami som stödde förlaget, gick Per Eric med på att väljas in i styrelsen.

- Jag tycker om DELS' sätt att arbeta. De är duktiga på att hitta sponsorer och de har bra arrangemang.

Till exempel anordnar DELS litterära matinéer på Skansen ungefär en gång i månaden, där de olika sällskapen presenterar sig. Tillsammans med Wilhelm Peterson-Berger-sällskapet tog Wendelas Vänner

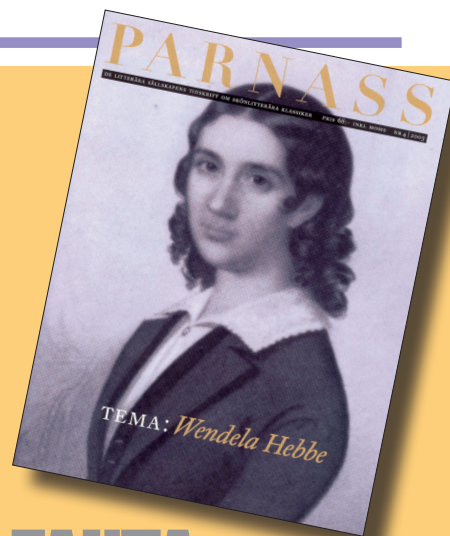
nyligen ansvar för en sådan matiné. Anledningen till samarbetet är att Peterson-Berger tonsatt många av Wendelas dikter.

- **Det är bra** att sällskapen samarbetar. Både i Bergslagen och i Skåne har de lokala sällskapen samlats och anordnat litterära program. Till våren planeras ett program där sällskapen i Halland salmlas till ett arrangemang i Varbergs fästning.

DELS ger även ut den litterära tidskriften Parnass, som hade ett specialnummer om Wendela redan för femton år sedan, se bild.

- Men även om jag räknar med att styrelseuppdraget i DELS kommer att ta en hel del tid, kommer jag först och främst att vara Wendela - min älskarinna från 1800-talet - trogen, lovar Per Eric och skrattar. ■

Lotti Walther

FAKTA DELS

DELS, som bildades 1990, samlar de i Sverige verksamma litterära sällskapen, främjar och sprider kännedom om den litterära sällskapsrörelsen samt samordnar arrangemang och sällskapens insatser av gemensamt intresse.

Välkomna som medlemmar är alla i Sverige verksamma litterära föreningar och sammanslutningar, som är öppna för alla och politiskt obundna. De bör själva beteckna sig som litterära och med det avses sällskap med ändamålet att främja och förvalta minnet av en författares eller grupp av författares liv, diktning och tid.

DELS har nyligen blivit husvilla sen kontraktet på Lilla Hornsberg löpt ut och fastighetsägaren vill använda huset till annat.

Läs mer på www.DELS.nu

Bokgåvor från familjen Hebbe

För ett par veckor sedan hade vi besök av **Caroline Palmstierna** med barnbarn. Caroline är syster till **Agneta Hebbe** som dog i december förra året. Agneta hade i sin ägo några böcker som funnits i deras mors, **Brita Hebbes** ägo. Brita Hebbe, liksom Wendela ingift i Hebbesläkten, ägnade flera års forskarmödor åt Wendela, vilket

resulterade i boken *Wendela, en modern 1800-talskvinna* (Natur och Kultur 1974).

Bland gåvorna fanns bland annat ett exemplar av Signe Hebbes *Minnen* från 1919 dedicerat till **Edvard Faustman**. Edvard var son till Wendela Hebbe och **Lars Johan Hierta** (1852-1927) och alltså halvbror till Signe Hebbe. Se sid. 18.

Bland bokgåvorna finns också en handskriven illustrerad bok med titeln *Dens ex machina* i C.J.L. *Almqvists Skällnora kvarn. Studier tacksamt tillägnad fru Brita Hebbe av författaren*. Stockholm 1972. Författaren är **Gils Olsson Nordberg** (f 1902), kyrkoherde och kontraktsprost i Riala församling. Läs mer på Wendelabloggen!

1.

2.

”Hon stod än böjde s

1. Hilda Sachs 1891.
Reprofoto ARAB

2. En ung Hinke Bergegren.
Reprofoto ARAB

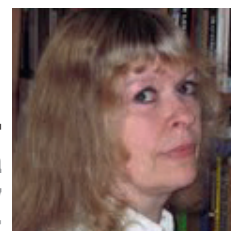
3. Hildas dotter Margareta Sachs
1908. Fotografen okänd.

4. Hildas son Torvald Sachs var
liksom sin syster elev vid Dramatens
elevskola. Han studerade även för
Signe Hebbe. Fotografen okänd.

5. Teckning av Hilda Sachs i Svens-
ka Dagbladet 1909, från tiden som
Romkorrespondent.

Rubrikcitaten härrör från läkaren och Fogelstadskvinnan Ada Nilsson, publicerat i veckotidningen Tidevarvet 1935. I den här artikeln vill jag ge ett porträtt av den kvinna som citatet avser – Hilda Sachs – som under sin levnad var väl etablerad, både som skribent och inom kvinnorörelsen, men som i likhet med många andra kommit att falla i glömska.

Av Ellinor Melander
Fil dr i idéhistoria
ansvarig för Sveriges Pressarkiv
redaktör för Presshistorisk årsbok

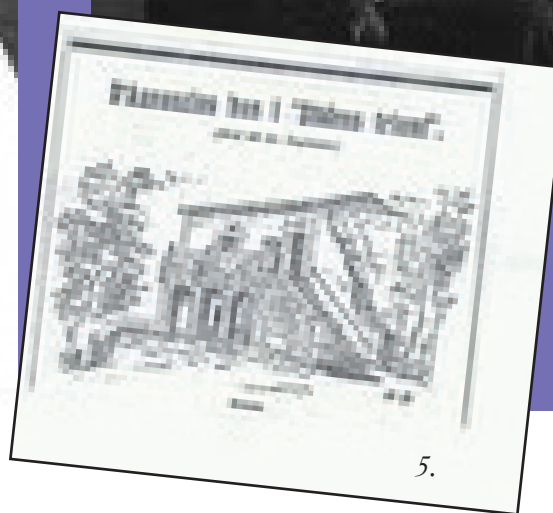

3.

4.

5.

I hellre ensam sig för en kompromiss”

Hilda Sachs (1857–1935) hörde till det fåtal kvinnliga journalister som var verksamma redan på 1890-talet. Tidsmässigt befann hon sig alltså ett halvt sekel efter Wendela Hebbe, men en eller två generationer före de mer välkända pennskaften i exempelvis Ligan.

Som ung hade hon utbildat sig vid Högre lärarinneseminariet och därefter undervisat vid flickskolor i Stockholm. Hon var en kulturradikal av 1880-talsnitt och höll fast vid det förhållningssättet livet ut. De områden som särskilt kom att engagera henne var kampen mot den reglementerade prostitutionen, de ensamstående mödrarnas och de

utomäktenskapliga barnens situation samt kvinnans politiska rösträtt.

1886 gifte hon sig med den danskfödde blomsterhandlaren Karl Sachs (1860–1893). De fick två barn, Torvald och Margareta. Paret umgicks med tidningsfolk och politiker på vänsterkanten. Till de närmaste vännerna hörde journalisten och agitatorn Hinke Bergegren och hans hustru Nickan. Vid 33 års ålder avled Karl plötsligt av akut blodförgiftning och Hilda blev änka med försörjningsansvar för de båda barnen. I och med det började hennes mångåriga yrkesverksamhet som journalist, författare och översättare.

JOURNALISTEN

Sitt första journalistiska uppdrag fick hon emellertid redan i augusti 1891, då hon för *Aftonbladets* räkning rapporterade från Andra internationalens kongress i Bryssel. Eftersom hennes artikelserie enligt tidens bruk var osignerad, hade kopplingen till henne förmodligen aldrig gjorts om inte Karls brev till Hinke hade berättat om denna tilldragelse. Karl var glad över Hildas chans att få ”utbilda sin eventuella förmåga i journalistisk riktning”. Därigenom skulle hon få möjlighet ”att arbeta med ett arbete, som intresserar henne, och

Forts på nästa sida

Forts från föreg sida

allt det, tycker jag är bra” (8 augusti 1891). Det kan noteras att det inte hörde till vanligheterna att en borgardam rapporterade från en socialistkongress. I själva verket var det anmärkningsvärt att Hilda – som gift, omyndig kvinna och därtill småbarnsmor – ensam begav sig utomlands. Vid den här tiden var det svårt nog för kvinnor att röra sig ute i offentligheten på hemmaplan.

Två år efter Karls död hade vänskapen mellan Hilda och Hinke utvecklats till ett kärleksförhållande som skulle vara under ett femtontal år. – I juni 1895 reste Hilda, barnen och Hinke till Paris. Nickan blev tills vidare kvar i Stockholm men följde sedan efter till Paris. I augusti fick Hilda ett uppdrag som Pariskorrespondent för *Dagens Nyheter*. Tidningen hade redan Erik Sjöstedt, signaturen Osborne, på plats, och det kan tyckas märkligt att man ansåg sig behöva och ha råd med ytterligare en Pariskorrespondent. Förklaringen var nog att Hilda Sachs modebrev, skrivna under signaturen Iris, sågs som ett komplement till Sjöstedts politiska artiklar. Om Osborne skrev för de manliga läsarna, skulle Iris skriva för den kvinnliga läsekrets, som började få allt större uppmärksamhet av tidningsredaktionerna. Under sitt sista år som DN-rapportör var Hilda Sachs även Pariskorrespondent för *Nya Dagligt Allehanda*. Mellan april 1897 och slutet av juni 1898 skrev hon drygt fyrtio artiklar för *ND*. De handlade oftast om aktuella samhällshändelser eller om konst och kultur. Hildas Paris-vistelse råkade infalla under ett viktigt skede i Dreyfusaffären, den stora rättsskandal som skakade Frankrike mellan 1894 och 1906, och i en artikelserie i *ND* rapporterade hon utförligt från Zolaprocessen.

Efter tre år som Pariskorrespondent gällde det för Hilda att etablera sig som journalist i hemlandet. Ett första viktigt steg på vägen var när hon 1898 invaldes i Publicistklubben, som då hade drygt 5 % kvinnliga medlemmar. Nästa steg var när hon utsågs till delegat till journalistkongressen i

Rom 1899. Hon reste för *Nya Dagligt Allehanda* och var den första svenska kvinnan med ett sådant uppdrag.

År 1901–1906 hade hon sin huvudsakliga gärning förlagd till det konservativa *Stockholmsbladet*, där hon var medarbetare och teaterrecensent under tidningens kortvariga existens. Från 1907 började hon skriva flitigt i *Svenska Dagbladet*. Detta resulterade i ett nytt uppdrag som utrikeskorrespondent, denna gång i Rom för *SvD:s* räkning. Vistelsen där varade från sen-hösten 1908 till våren 1910. Med på resan fanns dottern Margareta, som under åren i Stockholm genomgått Dramatens elevskola och därefter varit engagerad vid Svenska teatern. Nu skulle hon studera vidare för den kända skådespelerskan Giacinta Pezzana, en gång Eleonora Duses lärarinna.

Under det sista decenniet som yrkesverksam journalist medverkade Hilda i den nybildade frisinna *Afton-Tidningen*. Till hennes viktigaste bidrag hörde rösträttsartiklar och artikelserien ”Kvinnoporträtt” (1915–16), i vilka hon intervjuade samtida svenska kvinnor. Artiklarna utgavs med smärre ändringar i bokform under titeln *Kvinnoporträtt* (1918).

Efter pensioneringen fortsatte hon att skriva i såväl dagspress som tidskrifter. I slutet av 1920-talet förekom hon exempelvis flitigt på *Stockholms Dagblads* kvinnosidor ”Nya perspektiv”. – Den sista artikel jag träffat på av Hilda, då 75 år gammal, återfinns i *Tidevarvet* 1932. Rubriken på artikeln lyder ”Är den enskilda matlagningen ett nationalslöseri?” och Hilda, som många gånger tidigare skrivit om den typen av ämnen, såg de framväxande kollektivhusen som en lösning på denna fråga.

FÖRFATTAREN

Även om Hilda fann sig väl tillrätta som journalist, hade hon livet igenom en längtan efter att skriva skönlitterärt. Hennes inställning sammanfattas väl i Frida Stéenoffs intervju med henne i *Afton-Tidningen* 1916: ”Min innersta kärlek är att skriva litterära saker och

aldrig i ’frågor’. Men yrket håller en kvar, och när det gäller en kvinnornas sak, komma orden där och bränna i pennan.”

År 1900 debuterade hon som författare med en roman, *Ewig sommar*. Den följdes av ytterligare två romaner, *Marta* (1901) och *Den besegrade lyckan* (1907). Kritiken var huvudsakligen positiv och Oscar Levertin betecknade hennes språk som ”rent och genomskinligt”.

Romanen Marta (1901) är ett intressant exempel på den skönlitterära delen av hennes författarskap. Den påminner mycket om de kvinnliga åttiotalsförfattarnas arbeten. I likhet med många av dem skildras kvinnors strävan efter att förena äktenskap och moderskap med yrkesverksamhet och självförverkligande utanför hemmet. Till skillnad från kvinnorna i åttiotalskildringarna kan huvudpersonen Marta – som lever en generation senare – ställa radikalare krav och komma några steg längre i sina strävanden. När hon upplever att äktenskapet inte längre fungerar lämnar hon man och barn, försörjer sig som översättare och engagerar sig i fredsrörelsen. Skildringen av maken är nyanserad. Även om Marta har lämnat honom, är de fortfarande vänner och hoppas båda på en återförening i framtiden. Detta dock, enligt Marta, under förutsättning att mannen kan förändra sin ojämlika syn på kvinnor och män. Före äktenskapet hade han uppmuntrat hennes samhällsengagemang men senare ansett, att hon borde vara nöjd med att enbart leva för hem och familj. Marta konstaterar, att ”de frisinna männen äro frisinna så länge, tills deras hustrur blir det”.

Hildas specialintresse rörde teatern och hon ville egentligen helst skriva dramatik. Redan på 1890-talet hade hon gjort sådana försök, men då utan framgång. ”Min pjäs fick jag tillbaka idag, utan ett ord”, skriver hon besviken till Hinke på våren 1894. Senare blev hon mer framgångsrik. En av hennes enaktare, ”Ansiktet”, uppfördes på Blancheteatern

1917. Båda barnen delade hennes teaterintresse och studerade vid Dramatens elevskola. Dottern Margareta var en känd skådespelerska vid sin alltför tidiga död 1919. Sonen Torvald blev senare journalist, men på våren 1907 studerade han plastikk för Wendela Hebbes dotter Signe inför elevskolans uppsättning av Hamlet. I ett brev till Hinke skriver Hilda: ”Torvald övar sin Hamlet för Signe Hebbe i plastikk, och den blir nog bra.”

ÖVERSÄTTAREN

Efter att ha etablerat sig som journalist och författare utvidgade Hilda Sachs sin verksamhet till att även gälla översättningsuppdrag. Som frilansskribent behövde hon dryga ut sina inkomster och periodvis översatte hon 12–15 sidor per dag parallellt med journalistuppdragen.

1902 kom hennes första översättning, från danska, av Karl Larsens roman *Sexton år*. Kunskaperna i danska hade hon fått genom sitt äktenskap med Karl Sachs och besöken hos hans släktingar i Köpenhamn. I fortsättningen var merparten av översättningarna från franska, det språk som hon behärskade genom sin utbildning och de årslånga vistelserna i Paris. Det rörde sig framför allt om romaner av 1800-talsförfattare som George Sand, Honoré de Balzac och Émile Zola.

Totalt översatte hon ett tiotal böcker, de flesta skönlitterära, men även några av ickefiktivt slag. En sådan var, också den från den franska utgåvan, den ryske anarkisten Kropotkins arbete *Erövringen av brödet*. Kropotkins lära representerades i Sverige av ungsocialisterna under ledning av Hinke Bergegren, och det var särskilt denna bok som lästes och diskuterades. Hon översatte också *Urania* av den franske astronomen Camille Flammarion (1842–1925), som författade populärvetenskapliga arbeten inom astronomi och andra naturvetenskaper. 1919 utkom hennes sista översättning, av Paul Mariétons bok *En kärlekshistoria* om George Sand och Alfred de Musset.

Hildas språkkunskaper och utlandsvana kom även rösträttsrörelsen till godo, då hon 1911 översatte Alice Zimmerns bok *Kvinnornas rösträtt i skilda länder* från engelska.

KVINNOSAKSKVINNAN

Vid sidan av verksamheten som skribent och översättare spelade Hilda Sachs en viktig roll inom kvinnorörelsen. Redan under seminarieåren runt 1880 hade hon engagerat sig i kampen mot reglementeringen och varit aktiv inom den svenska federationsavdelningen. Senare, som utrikeskorrespondent, kunde hon jämföra de prostituerade situation i Sverige med förhållandena i Frankrike och Italien. I skriften *Den svarta domen* (1912) presenterade hon sina intryck och tankar i prostitutionsfrågan. Lösningen på problemet såg hon i att männen utvecklade ”kroppsstolthet” och insåg det ovärdiga i att gå till prostituerade.

Hennes största insats gällde emellertid kampen för kvinnans politiska rösträtt och valbarhet. Redan på 1890-talet gjordes de första försöken att bilda en rösträttsorganisation bland kvinnor, men politiska och andra motsättningar lade hinder i vägen. Först 1902 bildades Föreningen för kvinnans politiska rösträtt (FKPR) i Stockholm, på initiativ av Hilda Sachs och en handfull andra kvinnor. Fler lokalföreningar följde och 1903 slöt de sig samman i Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR). Hilda hörde till den radikala minoritet, som ansåg att föreningen borde agera för *alla* kvinnors rösträtt, oavsett civilstånd eller inkomst. Den vinnande linjen menade dock, att kvinnor skulle erhålla rösträtt på samma villkor som män, vilket innebar att vissa grupper uteslöts på grund av låga inkomster eller ”fel” klasstillhörighet.

1907 hettade det till i rösträttsdebatten när tidningsmannen och dåvarande ordföranden i Publicistklubben, Adolf Hallgren, publicerade broschyren *Kvinnorösträtts konsekvenslinier*. Hallgren var motståndare till kvinnlig

rösträtt och ansåg att kvinnan enbart skulle leva för hem och barn. Enligt hans uppfattning utgjorde kravet på kvinnlig rösträtt en fara för hela kulturen. Skriften bemöttes av flera rösträttskvinnor, mest utförligt av Hilda Sachs, vars genmäle i *Svenska Dagbladet* även trycktes som broschyr med titeln *Kvinnornas rösträtt*. Hon konstaterade att Hallgrens broschyr var full av motsägelser, vilka hon påvisade och bemötte utifrån rösträttsrörelsens ståndpunkter.

Hilda var styrelsemedlem i FKPR till 1921 då föreningen upplöstes i samband med att kvinnorna fick rösträtt. Därefter var hon aktiv inom det nybildade Svenska kvinnors medborgarförbund, vars syfte var att utifrån den vunna rösträtten fortsätta kampen för kvinnors rättigheter.

Engagemanget för de ensamstående mödrarna och deras barn var ämnet för Hildas sista arbete, *Män och barn* (1918). Det skrevs som ett genmäle på det förslag till ny lag om barn utom äktenskap som senare antogs. Hon ansåg att lagberedningens förslag utgjordes av en blandning av ”nya tankar och gammal fördom”. Om man på allvar ville förbättra de utomäktenskapliga barnens ställning krävdes det att samhället upphörde med den ensidiga betoningen på kvinnan som mor. Hon hävdade att faderns ansvar var lika stort som moderns och att männen behövde uppfostras till faderskap.

Hilda Sachs hörde i likhet med vännen Frida Stéenhoff till de radikalfeminister som väckte kritik, också inom kvinnorörelsen, vars majoritet stod för en försiktigare och mer traditionell linje. Detta faktum bidrog säkerligen till att hon drabbades av historiens glömska. Vid Hilda Sachs död 1935 skrev Ada Nilsson den minnesteckning i *Tidevarvet* som nämnades inledningsvis. Hon konstaterade där att Hilda Sachs hade varit ”ohjälpligt radikal” och livet igenom tagit konsekvenserna av detta. ”Hon stod hellre ensam än böjde sig för en kompromiss.” ■

**Edvard Faustman - förnekad av sin mor,
bortskämd av sin far, illa tåld av sina halvsystrar**

”Ingen lämplig dygdens grogrund”

Dickens 200 år

I en radioserie 1957 berättade Mollie Faustman, barnbarn till Wendela Hebbe och Lars Johan Hierta, om sitt liv. Föredragen samlade hon i en bok som kom ut på Bonniers 1958 under rubriken *Då*. I första kapitlet, *Barnbarn till vänster*, berättar hon om Edvard Faustman, sin Dickenslike far. I kapitlet *Sommar i Finland* längre fram i boken ger hon ytterligare några bilder av honom. Vi återger här båda avsnitten.

Jag hade först tänkt kalla det här ”memoarer”. Att det nu helt enkelt kallas ”Då” beror på att memoartiteln är för vid, här ska inte bli några indiskretioner om folk jag råkat träffa, stått i förhållande till, älskat, varit vän med eller avskytt. Ingenting sådant. Det här skall uteslutande handla om mig själv, den enda människa jag måhända vet någonting om, inte mycket, vad vet man egentligen om sig själv, men någonting. Som en kort inledning några ord om mina föräldrar, far- och morföräldrar. Ingen människa hänger ju i luften, men längre än till far- och morföräldrar behöver jag kanske inte gå, även om långt-tillbakasläkt ibland gör sig påmint. Alltså, min far var oäkta son till en mycket framstående och rik man. Hans mor var en fint bildad kvinna.

Det fanns halvsyskon på båda sidor, ingen av dessa halvsyskon kände något annat än obehag vid tanken på och åsynen av gökungen, vilket, eftersom historien hände för omkring hundra år sedan, inte är något att förundra sig över. ”Fosterfadern”, som fadern kallade sig, var fästad vid pojken som var hans enda son, äktenskapet var bara lyckliggjort med en rad döttrar. Gossen bodde delvis i ”fosterfaderns” hem, fick god utbildning och alldeles för mycket fickpengar.

Helt ung gifte sig den unge mannen, som nu hunnit få ett väl tilltaget arv efter ”fosterfadern”, med en ung flicka av borgerlig familj. Hennes förmögna far var också en ”foster-far” men

TECKNING OVAN Edvard Faustman på promenad i London med bustrun Alma Karsten och döttrarna Mabel, Mollie och Esther. Teckning av Edvard i bren.

hon fick kalla honom pappa och hon uppfostrades i hans hem tillsammans med hans legitima barn. Hennes syster, halvsyster alltså, var gift med en militär, hennes halvbror var också officer. I denna genuint borgerliga familj ramlade den äventyrlige unge mannen in. Hans framtidsutsikter ansågs ganska lysande och alla var belåtna.

Snart visade det sig emellertid, att mannen med pengar och framtid och den stora charmen var en slarver, som på mindre än tio år lyckades göra av med sitt arv intill så gott som sista öret. Innan den slutliga katastrofen kom, hade hans hustru fött honom tre barn, alla döttrar. Den första dottern tog pappa-ingenjören med lugn - bättre lycka nästa gång - den andra dottern, jag, kallade han Karl-Edvard för att i någon mån kamouflera eländet, den tredje dottern blev honom definitivt för mycket, han föredrog att inte låtsas om henne.

När barnen var sju, fem och tre år flyttade hela familjen till England, till London. Ingenjören hyste den optimistiska tron, att i London skulle det gå lättare att exploatera någon av de uppfinningar som han alltid var på vippen att göra. Efter två år hade min mor fått nog av höga planer och obetalda räkningar, tog sina barn och reste hem till Stockholm, lämnande maken-fadern kvar i London. Det var nog ingen rolig resa hem: en förlupen hustru med tre oförsörjda barn tas ju sällan emot med jubel. Hon hade ingen annan utbildning än den hon, liksom alla flickor från förmögna hem på den tiden, fått i den schweiziska pensionen. Ingen dålig utbildning förresten. Hon talade franska och engelska perfekt och lyckades få anställning som språklärarinna i

en flickskola. Det var den tiden då examina och betyg betydde mindre.

Min far exporterades i sinom tid av sina rika släktingar till först Kamerun, sen Ishavet, men överlevde och kom åter som den *bad penny* han var. ”Alla säger att Jeppe super, men ingen frågar varför Jeppe super”. Sen han i likhet med den dåliga slanten kommit tillbaka, placerades han på ett pensionat, där han satt till döddagar.

Den miljö, i vilken min far växte upp, förnekad av sin mor, bortskämd av sin far, illa tåld av sina halvsystrar, var ingen lämplig dygdens grogrund. Jag vet ingenting om hans tankar om sitt sociala come-down, om hans inställning till familjen eller livet i allmänhet, en av den tidens egenheter - eller kanske mest min konstiga släkts egenheter - var, att ingen någonsin talade om sig själv och sina svårigheter, sina förhoppningar, sin smärta. Inte med någon och allra minst med sina barn eller sina föräldrar. Min far försvann ju så tidigt, liksom genom en fallucka, så där kunde inte bli tal om någon kontakt, men också min mor, som så redeligen gjorde sitt bästa för sina barn, var tystlåten som en mussla, evad det gällde henne själv. Hon var annars gladlynt och beklagade sig inte, men hon talade aldrig med oss

barn om saker och ting som rörde hennes eget jag, och hon hade ingen intim vän. På äldre dar har jag ångrat, att jag inte försökte komma henne nära, kanske hon inte haft något emot det, jag vet inte.

Slutet av kapitlet
Sommar i Finland:

Hösten efter finlandsvistelsen träffade jag min far för första gången efter sen han tagit adjö

Forts på nästa sida

ÖVERST Mollie Faustman som ung.
OVAN Edvard Faustman.

NEDAN
Mollie Faustman som äldre.

Forts från föreg sida

många tror jag, men alldeles särskilt för oss barn. Jag har ju sett ett otal utställningar sen dess, men ingen som för mig kan mäta sig med denna. Förresten tror jag den var mindre trist steril än många andra och alldeles säkert mindre smaklös än den stora ententeutställningen i London efter första världskriget med sin prins av Wales i smör, andra horor att förtiga.

När pappa tog adjö av sin avkomma vid modersporten, tog han den i tur och ordning i famn och sa högtidligt: ”Kom ihåg en sak, mina kära barn, att hur det nu går för er i världen finns det alltid en som älskar er och som ni kan lita på. Jag svarade prompt: ”ja visst, mamma.” Min syster förebrädde mig sen att jag varit både ohövlig och ouppfostrad, men jag var nöjd med mig själv. Lita på honom? Å nej.

Livet knäckte på intet sätt min far. Han var glad och belåten har man sagt. När jag som nybakad student hälsade på honom på hans pensionat, var han full av planer. Pensionatet var inrymt i ett gammalt slott och hade en väldig vind med tegelgolv. Där hade

upp detta emblem, en uppfläkt höna à la tysk örn.

När han åtskilliga decennier senare dog, reste jag och min yngre syster ned till begravningen. Slottet hade då brunnit ned och han bodde på ett annat pensionat inte långt därifrån. Hans begravning firades med ett stort bondkalas och festen blev alltmer uppsluppen. Gubbarna - traktens honoratiöres - slog sig själva och varandra på knäna och bedyrade att ”här skulle ingenjören varit med, kors vad han skulle haft roligt”, och prästen stod upp och sa: ”När det var alltför trist och grått här i höst- och vintermörkret brukade vi kalla på honom, säg, ville han inte komma och pigga upp oss? Jo visst, sa han alltid, jag kommer med glädje. Och han kom verkligen med glädje. Han förde glädjen med sig vart han kom.”

Det var ett vackert eftermäle tänkte jag. Synd bara att han gav så litet av sin glädje till sin familj. Han var ”la joie de la rue et la douleur de la maison”. Min mamma var nog tvärtom. Att två så olika individer skulle kunna finna någon gemensam nämnare var naturligtvis omöjligt. ■

OVAN Mollie Faustman hade ett socialt och politiskt engagemang, inte konstigt med tanke på farfar Lars Johan och farmor Wendela!

“I mina drömmar är gubben lika snäll som förr”

Edvard Faustmans rörande dagboksnotering om sin far Lars Johan Hierta och sin mor Wendela Hebbe från den 13 februari 1912.

“Gamle käre gubben Lasses födelsedag för 112 år sedan. Ingen har lämnat ett sådant tomrum efter sig som han. Då gamla Vendela dog var jag ju själv så garvad att det grep mig mindre. Fast det är 41 år sedan han föll ifrån, står hans bild livs levande för mig med den krokiga ryggen och de vänliga plirande ögonen, och det går ingen dag förbi som jag inte tänker på honom, om inte förr så på kvällen, ty då brukar jag ta godnatt av honom, Vendela och några få andra – högt, ty man vet ej hur de ha det funtat där på hinsidan – om de överhuvud existera. Tanken på en individuell tillvaro efter döden förefaller mig icke så värst mycket orimligare än att allt skulle vara slut. I mina drömmar förekommer gubben ofta lika snäll som förr, men alltid mycket allvarlig – i verkligheten var han glad och skämtsam – och, jag skäms att tala om det, alltid passar jag på att purra honom på lite pengar, gamla vanan förmodar jag – min ursäkt är ju att jag bara är en tanklös pojke – i drömmen är jag alltid ung – undrar om alla tycker sig unga i drömmen liksom jag, eller beror det på att mitt liv strängt taget tog slut för 20-30 år sedan.”

”Livet knäckte på intet sätt min far.”

ingenjören slagit upp sitt tält, där bodde han vinter som sommar med sina böcker och sina gevär, bland andra en elefantböss, minne från afrikatiden. Det skall inte dröja länge försäkrade han mig, innan vi blir rika. Han skulle nämligen med det snaraste anlägga ett hönseri, där hans döttrar skulle vara nån slags hönsamanuenser och se till att allt gick som det skulle, övervaka hönsen med ett ord. Till grovgörat skulle vi ha pigor, förstås. Alla hönorna skulle vara vita med röda kammar och vi, amanuenserna, skulle ha vita kläder med röda emblem. Han hade redan skisserat

”Dickens i Vrena”

Edvard Faustmans dagböcker digitaliseras

Wendela Hebbe och Lars Johan Hierta fick som bekant sonen Edvard Faustman. Efter skilsmässa från hustrun Alma Karsten, med vilken han hade tre döttrar, tillbringade Edvard ett äventyrligt liv utomlands bl a i Kamerun och Norra Ishavet. I 50-årsåldern kom han hem alkoholiserad och i dåligt skick. ”Rika släktingar”, d v s Lars Johan Hiertas döttrar - hans halvsysstrar - som levde högreståndsliv i Stockholm, placerade honom på pensionat i Sörmland. Det var dock knappast fråga om några sötebrödsdagar. Enligt släktmyten var det endast halvsystern Signe Hebbe, som sedan brydde sig om honom, understödde honom pekuniärt och träffade honom då och då. Först bodde han i nio år på pensionatet i Tärnö fiedekomiss i Vrena. Enligt dottern Mollie Faustman bodde han sommar och vinter i tält på den stora slottsvinden med tegelgolv. Där hade han sin elefantbössä och alla sina böcker. Han var en

läsande man. 1913 brann Tärnö och han flyttade till ett annat pensionat i närheten. Där dog han 1927 75 år gammal och sörjd av många församlingsbor för sin stora sällskapstalang och berättarförmåga. Wendela Hebbes stora Dickens-engagemang har vi tidigare skrivit om i WendelAvisan. Det ärvdes av sonen. ”Ingen människa som jag kommit i personlig beröring med har så starkt inverkat på min syn på livet som Dickens” skriver han i en notering från hösten 1920. ”Jag liknar den odödlige mr Pecksniff därutinnan att jag, liksom han alltid har penna och papper tillhands på nattduksbordet”. Mr Pecksniff är en klassisk gestalt i Dickens roman *Martin Chuzzlewit*.

Av dessa nattliga skrivelser från Edvards Vrenatid blev det så småningom över hundratalet blå tattskrivna ”skolböcker”. De flesta kallar han ”The memorial by Mr Dick”. Wendelas Vänner fick tack vare ättlingar till Edvards dotter

Esther (fru Brita Trolle i Nacka) för femton år sedan ta hand om dessa dagböcker. På senare tid har Arkivdata (en avdelning inom Södertälje kommun) entusiastiskt tagit sig an dagböckerna och renskriver dem bok för bok.

Allt eftersom renskrivandet fortsätter lägger vi ut böckerna på vår hemsida. Gå in på www.wendelasvanner.se och sedan menyn Personerna och Edvard Faustman. Hittills kan man läsa ett tiotal av böckerna på detta sätt. Det är stundtals en ganska nöjsam läsning. För att underlätta läsningen har några av böckerna försetts med fotnötter. Dessa har skrivits av Ann Björnander, Arkivdata. På sin Facebooksida skriver Ann Björnander under vinjetten *Dagens Edvard* ibland kommentarer till sin Edvardläsning. Där får man klart för sig att Edvard Faustman i sig själv var en klurig, beläst och rolig Dickensfigur. ■

Per Eric Mattsson

Anna Norrie: Edvard Faustman, ”en förtjusande man”

Anna Pettersson-Norrie (1860-1957) är en av den svenska operetteaterns stora gestalter. Vid sekelskiftet betraktades hon som vår största operetsångerska. I sina memoarer *Kärlek måste vi ha*, som kom ut på Wahlström och Widstrand 1945, skriver hon om sin oförgätliga lärarinna Signe Hebbe. Även Signes halvbror Edvard Faustman fick några rader: ”Edvard Faustman, barnen Faustmans pappa, var ofta sedd gäst i Skogshyddan samtidigt med mig, han var en förtjusande man, kvick och rolig och hade en sprakande humor. Det var festligt att höra Signe och Edvard växelvis berätta historier. Edvard Faustman var också en utmärkt tecknare; jag har gunns förstört alla de roliga, med teckningar illustrerade brev han skickade mig.”

Aftonbladets kamp mot indragningmakten

Radioprogrammet *Medierna i P1* hade i sommar en intressant serie om press- och yttrandefriheten i den svenska presshistorien. Ett avsnitt den 14 juli handlade om Lars Johan Hierta och hans mångåriga kamp mot hovet och regeringsmakten. Ami Lönnroth, styrelseledamot i Wendelas Vänner, och Aftonbladets förre chefredaktör Gunnar Fredriksson samtalade med radioreportern Fredrik Jonsson om denna dramatiska kamp, som Hierta så småningom vann. Den s k indragningmakten infördes 1812 strax efter kronprins Bernadottes ankomst till Sverige. Han var ingen vän av tryckfrihet vilket visade sig många gånger under hans ”sängkamarregemente”.

I vårt museum i Wendela Hebbes Hus kan man läsa mer om denna spännande kamp i vårt nyinredda Aftonbladsrum.

Låt Dickens sätta stämningen inför julen!

I år är det som bekant 200 år sen den engelske författaren och dramatikern Charles Dickens föddes. Wendela Hebbes anknytning till Dickens har vi tidigare berört här i WendelAvisan.

De båda var samtida och engagerade i sociala frågor, och Wendela översatte Dickens romaner Nicholas Nickleby och Barnaby Rudge till svenska. Britt Dahlström, som just utkommit med boken *I sällskap med Dickens*, gästade den 2 december Wendelas Hus och berättade då om författaren under rubriken **Tvåhundra år och ännu aktuell.**

Och aktuell är han även så här i juletid! Vi på WendelAvisan vill gärna tipsa om en mycket speciell Dickensupplevelse, uppsättningen **A Christmas Carol** på Maximteatern vid Karlaplan i Stockholm.

Att i Stockholm uppföra Dickens' En julsaga på engelska och med brittiska skådespelare och sångare, är en nästan trettioårig tradition, berättar Pernilla Isedal, regissör för föreställningen.

- Jag älskar själv Dickens och just A Christmas Carol är en föreställning man blir extra varm i hjärtat av, och som passar hela familjen, berättar Pernilla.

Pernilla har vuxit upp med föreställningen. Som 20-årig färsk skådespelare var hon 1988 med i den allra första uppsättningen på Reginateatern.

- Det var oerhört lärorikt för en ung skådis. På den tiden hade jag många roller, både på och utanför scenen.

Pernilla har sen dess arbetat som skådespelare

fantastiska julsaga har varit härligt, tycker Pernilla.

- Vi har bearbetat och utvecklat, "återdickensifierat", lite för varje ny uppsättning, försökt göra föreställningen mer trogen originalet, som ju är en novell med samma namn från 1843.

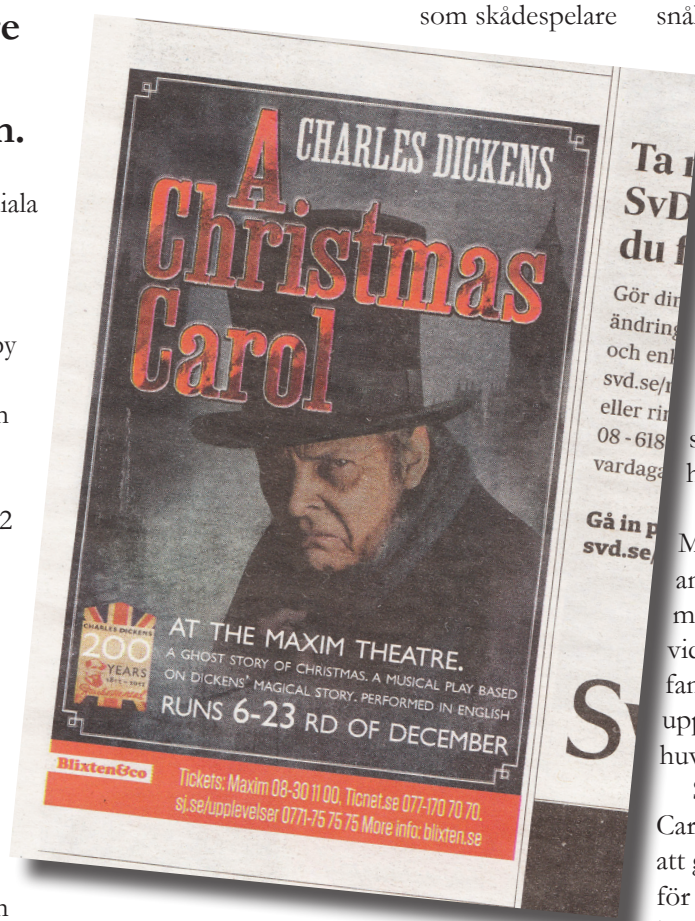
Novellen utspelar sig på julafton och handlar om hur den förgrämd, snåle och ensam *Ebenezer Scrooge* genom möten med både högst levande människor och några döda, omvärderar sig själv och sitt liv och till slut får uppleva en jul i gemenskap och glädje. I berättelsen finns invävda alla de klassiska engelska julsånger, "carols", som även vi svenskar känner väl. Årets uppsättning är ytterligare finslipad, med några nya sånger och en ny skådespelare i huvudrollen, berättar Pernilla.

- I år spelas Scrooge av Ted Merwood. Han medverkade i andra mindre roller förra året, men hoppade in som Scrooge vid ett par tillfällen och var då fantastisk! När jag inför årets uppsättning frågade om han ville ha huvudrollen nappade han direkt.

Speciellt med A Christmas Carol, och något som bidrar till att göra den till en föreställning för hela familjen, är de duktiga barnskådespelare som agerar, dansar och sjunger. De tas ut genom regelrätta auditions berättar Pernilla, som är imponerad av hur många otroligt skickliga barn det finns i Sverige.

Årets föreställning av A Christmas Carol spelas på Maxim 6-23 december. Alla som vill ha en stämningsfull och traditionsrik start på julen, fylld av humor, värme, budskap och härlig musik och sång - missunna er inte den här föreställningen! ■

Lotti Walther

och sångare i flera av rollerna, rekvisitör, regiassistent och nu sedan fyra år tillbaka som regissör. Hon berättar att föreställningen genom åren spelats på Reginateatern, Vasateatern och Södra Teatern fram till 2002. A Christmas Carol låg i dvala under många år. Men till julsåsongen 2009 återuppstod den med ny producent och på en ny teater, Maxim på Östermalm, nu med Pernilla som regissör och manusförfattare.

- Att åter väcka liv i Dickens

Dickens 200 år

Wendela Hebbe-succé på Vadstena Gamla Teater

Under rubriken *Silverringen – Kreativa kungligheter* presenterade i juli Vadstena-Akademien på Gamla Teatern från 1847 ett enastående vackert, charmigt, fantasifullt och välkomponerat svenskt 1800-tals-program i regi av Nils Spangenberg, scenografi av Johan Glaumann och musikalisk ledning av Magnus Svensson, hammarklaver med musikerna Kevin Kirs Vertege, cello och Liana Svensson, violin.

I en första avdelning fick vi träda in i en "Bernadottesk" musikverkstad med den unge sångarprinsen Gustaf, hans syster prinsessan Eugénie och hovfröken Bennet.

Det visuella anslaget med de tre, presenterade som en tableaux vivant i en stor skimrande guldrum, precis så klädda som på prinsessan Eugénies teckningar, var genialt och skapade omedelbart förväntningar.

Bland sånger, komponerade av prins Gustaf, prinsessan Eugénie och A. F. Lindblad, Wendela och Signe Hebbes lärare, fick vi bevittna ett enastående fint framförande av Wendela Hebbes *Det är så underliga ställen*, som börjar med "Så högt deruppe mellan fjällen". Den sjögs inledningsvis solo av mezzosopranen Annastina Malm (Fröken Bennet) och sedan i duett med koloratorsopranen Alexandra Büchel (Prinsessan Eugénie).

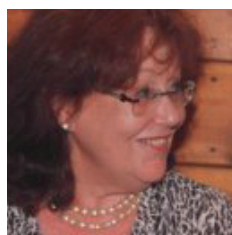
För första gången fick man genom artisternas fint samstämda musikaliska såväl som sceniska framförande en insikt i vilken potential sången rymmer. Mer briljant framförande än detta är omöjligt att tänka sig och sången blev en höjdpunkt vid sidan av två

inramande trios ur op. 95:2 och 3 av den alltför sällan spelade Hermann Berens.

Man bara önskar att Annastina Malms och Alexandra Büchels version kunde komma fler till del.

Programmets andra del hade också Hebbe-anknytning. Ivar Hallströms lilla operett *Silverringen* hade letats fram i Bernadottebiblioteket och arrangerats av Magnus Svensson. Hallström var bibliotekarie vid Bernadottebiblioteket på 1850-talet och tog över Lindblads musikskola 1861. Signe Hebbe kände honom väl och fick verk dedicerade till sig av honom. Hon uppträdde i hans hem, där hon sjöng duetter med Oscar II (bl.a. ur Gounods opera *Faust*). På konserter i både Sverige och Finland presenterade hon tonsättaren med Annas aria "Den tiden är Gudi lof nu förbi" ur operan *Hertig Magnus och sjöjungfrun*, som f.ö. också framförts av Vadstena-Akademien. Mest kända Hallströmopera är annars *Den bergtagna*.

Ett varmt tack till Vadstena-Akademien för denna teater- och musikhistoriska satsning. Den bar! ■

Inga Lewenhaupt
Fil dr
Hedersordförande i
Wendelas Vänner

Inga Lewenhaupt med två av medlemmarna i emsemblen.

VÅRPROGRAM

JANUARI

Söndag 13 januari kl 15.00 **Hedvig Hedqvist berättar** **om Lise Meitner**

Hedvig Hedqvist, nu pensionär, har i många år skrivit om design i Svenska Dagbladet och dessutom skrivit respektive medverkat i flera böcker om formgivning och design. Hon räknas till Sveriges ledande designskribenter. Hon har nyligen kommit ut med boken *Kärlek och kärnfysik* på Bonniers förlag. Lise Meitners beskrivning av en kärnklyvning förändrade världshistorien. Hedvig Hedqvists välskrivna bok om forskaren som borde ha fått Nobelpriset är både vetenskapshistoria och en fascinerande kärlekshistoria.

Söndagen den 27 januari kl 15 **Författarträff med** **P C Jersild, aktuell med** **boken Ypsilon**

P C Jersild har besökt oss flera gånger förr och berättat om sina böcker. Storslaget, skriver Svenska Dagbladet om Ypsilon. I P C Jersilds nya bok får läsaren återknyta kontakten med figurer ur hans tidigare böcker. "Ypsilon" är ett osedvanligt kraftprov och en storslagen roman om döden och skrivandet skriver Erik Lövendal och fortsätter

"Korthugget skulle man kunna beskriva P C Jersilds senaste roman som författarens självsvåldiga sätt att ta livet av några av sina viktigaste huvudpersoner, samtidigt som han ger sig själv något av evigt liv. Det må låta kryptiskt men författaren uppsöks av eller tar själv kontakt med figurer ur sina tidigare romaner. Läsaren får återigen möta till exempel Reine Larsson från "Barnens ö" (1976), Lennart Siljeberg från "Grisjakten" (1968) och Bernt Svensson (Primus son) från "Babels hus" (1978)."

FEBRUARI

Söndag 17 februari kl 15.00 **Författaren möter kritikern** **- Kerstin Strandberg i samtal** **med Immi Lundin**

Immi Lundin är litteraturkritikern som fördjupade sin kritikergärning till att bli en doktorsavhandling om tre kvinnliga författares debutromaner. I avhandlingen *Att föra det egna till torgs* som hon disputerade på tidigare i år vid Lunds Universitet låter hon oss möta Kerstin Strandberg, Enel Melberg och Eva Adolfsson. Själva får vi träffa Kerstin Strandberg i möte med Immi Lundin och höra deras samtal om berättarstrategier och skrivvänder och feministiska författares förhållande till det självupplevda. Vem minns inte Kerstin Strandbergs roliga och samtidigt ångestladdade *Skriv Kerstin Skriv!* från 1978?

APRIL

Söndag 14 april kl 15.00 **Almqvist upptäcker** **ett land i förändring**

Olof Holm berättar om Almqvists resor. Almqvist var en flitig resenär och idog skildrare av svenska bygder och orter. Olof Holm har under flera års arbete gått igenom brev och böcker och också rest i Almqvists fotspår. Som mångårig sekreterare i Almqvistsällskapet har han också anordnat ett flertal medlemsresor i Almqvists fotspår. Olof Holm är också aktiv i DELS (de litterära sällskapens samarbetsnämnd) och har där särskilt organiserat serien *Sällskapslin, Litterära matinéer på Skansen*. Över 100 matinéer har det blivit genom åren.